

אדמו"ר תשס"ח

תגובות

מכתבים שנתקבלו במערכת

על סיפורי צדיקים ואמינותם

לכבוד מערכת 'היכל הבעש"ט'

בגליון יט (עמ' קסו) הביא ראייה ממ"ש הבני יששכר דאם צדיק עושה דבר הנוגד להלכה אין ללמוד ממנו, דאין צריך להכחיש מעשה המנגד להלכה, ומזה דחה מה שכתבתי בענין זה בגליון שלפניו.

אך אין הנידון דומה, דהבני"ש מיירי בדבר שרואה אדם בעיניו, שא"א להכחישו, שמ"מ לא ילמוד מזה, כי בודאי יש לצדיק טעם שלא נודע לנו ולא שייך אצלינו ההיתר ששייך אצלו.

אבל מה שמובא בסיפורי מעשיות שאינו מוכרח שהוא אמת, כגורל כל המעשיות שתלוי במספר, ובכל פעם שהורק מכלי אל כלי נוספים שינויים רבי ערך, ונלקים בחסר וביתר עד שפנים חדשות באו לכאן, א"כ אין טעם שנהיה צריכים להאמין לזה, עד שנצטרך ליכנס בפירצה דחוקה ליישב בדברים שאינם מתקבלים, את פרי דמיונו של המספר, הלא יותר מסתבר ועדיף ומובחר לומר, שמן הסתם אין המעשה מדויק.

ותניא דמסייע לי מהגה"ק ממונקאטש (דברי תורה ב-עח), שאחר שהביא דברי הבני"ש הנ"ל, מסיק מזה דאין לספר מעשיות כאלה כיון שהמון עם אינם יודעים להבחין, ופתחון פה ניתן להם ע"י המעשיות האלו להקל בגופי תורה, כיון שאין להם כח ההבחנה.

ויש להוסיף שדבר זה יש ללמוד בקל וחומר ממ"ש הב"י באו"ח תק"צ בשם רב האי, דאף שבין יבבות ובין שברים תרועות הן, ראה ר' אבהו לתקן שיתקעו את כולם כיון שבעיני ההמון נראה כדברים חלוקים, אף שאינו אמת.

והאמת ניתנה להאמר ואינו סוד, כי חברת 'מקיצי נרדמים' ב'ווארשא' נהגו לשכור סופרים בעלי דמיון נפלא, שהמציאו בדותות והדפיסו מזה כמה ספרים באידיש ובלשה"ק, וגם הצליחו להוציא הסכמות מרבנים על כמה ספרים, ומשם נשתרכבו הרבה מעשיות לתוך ספרים אחרים אפילו של ת"ח ויראים, ע"י ששמעו המעשה במלוה מלכה מפי א' מהחסידים

דיבורים בטלים לפני התפילה

במאמר "הזהירות שלא לדבר שיחות חולין לפני התפילה בעולם החסידות" שבגל' יט, לא הובאו (בעמ' סו) מתורת חב"ד אלא דברי אדמו"ר האמצעי באגרתו: איש את רעהו יחזק לעשות חוק קבוע לשעה זאת ע"פ אנשים ממונים נאמנים, לקבל עליהם שלא ישיחו שיחה בטלה קודם התפילה ומכש"כ בעת התפילה עד גמר התפילה ממש (יעו"ש באורך יותר).

ויש להוסיף עליו את דברי אדמו"ר הזקן בעל ה'תניא' ב"תקנות דלאזניא" (אגרות-קודש עמ' קג): וגם לא ישיחו שום שיחה בבית המנין קודם תפלת השחר, אפילו לדבר מצוה... להעיד באמת שזה האיש נזהר כנ"ל שלא ישיח שיחה קודם התפלות לעולם.

ועוד באגרת המיוחדת ברוב כתיב"י לאדמו"ר הזקן (ובאחרים לאדמו"ר האמצעי או אדמו"ר ה'צמח צדיק'): ואי לזאת מעי מעי אוחילה, להיות כל איש זהיר ונזהר ברוחו במאד מאד מלדבר דברי חול ומלין דעלמא לפחות שעה א' קודם התפילה של שחרית וחצי שעה קודם תפלת מנחה (שם, עמ' שעה).

ובאגרת אחרת של אדמו"ר האמצעי (שם, עמ' רלא): והנה לבעל עסק יש דרך אחר מצד אחר, והיינו כאשר ישימו אל לבם בכל בוקר בעמדם אשר המה מבליים כל כח מוחם ולבבם בהבלי העולם... אז ישבר לבו בקרבו ולא יגיל וישמח לדבר בעניני עסקיו קודם התפילה בהרחבת תנועה והתפשטות וכו' ואזי יכיר את מקומו השפל היטב כי צריך יותר להכנת הנפש ביגיעה רבה דוקא בשעה זאת שהיא שעת התפילה... ואם לא בשעה זאת הרי מיד יפול בעסקיו הטורדות שלא יועיל לו אז שום התבוננות וכו' (הובאו דבריו בקצרה גם ב'קונטרס התפילה' לאדמו"ר מוהרש"ב, אות טז).

ועוד באגרות אדמו"ר האמצעי: ואי לזאת באתי בגזירת עירין פתגמין... ויתרחקו קודם התפילה בתכלית מדברים בטלים המאבדות הנפשות להביאם לכל מיני פריקות עול, ומכ"ש שלא ידברו בשעת התפילה ח"ו (שם, עמ' רסה).

יהושע מונרשיין
ירושלים תובב"א

ולא עוד אלא גם הגה"ק ממונקאטש שנותן משקל לסיפורים אמתיים ומקובלים, מ"מ כל שמוצא בה איזה פירכא להלכה או בהשקפה מיד הוא מכחיש הסיפור בלשונות חריפים ובביטול גמור, גם בספרים שמחבריהם היה נודע בשערים ויש לו הסכמות גדולות והיה בן בית אצל הצדיקים שכותב עליהם.

וכיון שהכותב הזכיר את הגה"ק ממונקאטש אציין רק חמש מקומות שבספרו דברי תורה המבוארים ממש להיפך מדבריו:

(א) בד"ת (ב-כד) כ' על הס' שיחות חיים ד"ת וסיפורים מהה"ק ממאגלניצא דאף שיש עליו הסכמות הגאונים, מהותו וגורלו "כרוב" ספרי מעשיות ותולדות אשר מבולבלים ומעורבים בכזבים ודמיונות ולא דייקו לכוון האמת, ולהבחין בין גברא לגברא, וכאשר צווחו עליהם הרבה מרבותינו ואבותינו הקדושים, וכן מ"ש בס' הנוצר ענין המחלוקת שבין הה"ק מלובלין והיהודי הק' הם דברים שאסור לשומעם מכ"ש לאומרים וק"ו להדפיסם עכת"ד.

(ב) בד"ת (ב-עח) כ' על תפארת מהרא"ל סיפורים מהסבא משפאלי שהמור"ל (שהיה ת"ח ומחבר הרבה ספרים) כותב שלקח הדברים ממקורות נאמנים ויש שם דברים נגד ההלכה, וכ' וז"ל ותאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק, וממליץ ע"ז מ"ש (ב"ב קל:): אין למדין הלכה מפי מעשה, ולעומת סיפורי צדיקים האמיתיים שגורמים ליר"ש התגברו הכוזבים ומדפיסים ספרים מלאים סתירות ושקרים ומבלים העולם ומחריבים אותה בדברים שהם נגד התורה, והמשכילים בראותם מעשיות כאלו תולים בוקי סריקי ברבותינו ובאגדות חז"ל לחשוב עליהם מחשבת פיגול, וכן קבלתי מאזמור"ר (הגה"ק השם שלמה) אשר צווח על סיפורים שאינם בדוקים ומדויקים ומעורבים בהרבה כזבים עכת"ד.

(ג) בד"ת (ב-צד) כ' ג"כ על תפארת מהרא"ל שצריך בדיקה אחריו, ושסותר עצמו בכמה ענינים ואין אמון בספרים כאלו עכ"ד.

(ד) (ג-אותיות כא-כד) העיר בכמה דברים שבס' אהל שלמה, תולדות התפארת שלמה, שנשתבשו, וביותר באות כד כתב כאשר קרה בכמה דברים העומדים ברומו של עולם ובנ"א גם החסידים מזלזלים בהם וע"י הסיפורים נתקלקלו וכו' ע"כ השמר והזהרו ולא תאמינו לשמועות רעות ואגדות מבהילות ומתהפכות כאלו, ומ"ש חז"ל (מס' סופרים

והוטב בעיניהם מחמת המוסר היוצא מזה והכניסו בספריהם כדי להמשיך לב הקורא, ונתקבל כהלכה למשה מסיני, כיון שכבר מובא בהרבה ספרים, כי יש תמימים שאין עולה על לבם שיש מזויפים ושקרנים שאין להם נקיפת מצפון, ואומרים השקר באותה בטיחות כאילו אומרים האמת.

וזקני הרה"ח ר' משולם זוסיא ז"ל הכיר א' מהסופרים הללו, שסיפר לו סיפור נפלא מאד, ואח"כ אמר לו שזה הסיפור נולד עכשיו בדמיונו, ועוד יראה כעבור איזה חדשים שיהיה נדפס בסדרת סיפורי מעשיות שבהוצאת 'מקיצי נרדמים', ויהיה נמכר בכל חנויות הספרים בחזקת סיפור מקובל איש מפי איש. וחוץ מזה היה שכיח אצל חסידים, שמחמת התקשרות יתירה שהיתה להם ברבם הרי זה טבעי שאם אדם אינו בר דעת גדול שהדמיון שלו יציץ ויפריח מגדלים הפורחים באויר.

ומרגלא בפומיה דהקדושת יו"ט מה שאמר רבו הה"ק מצאנו: כשחסיד מספר מופת שראה אז אולי שמע, וכשאומר ששמע לא היו הדברים מעולם.

ומה שרצה ליישב הסיפור של רצח ילדי החי' הרי"ם ע"ד גדולה עבירה לשמה, פשוט שאין זה נכון, כי לא הותרה עבירה לשמה אלא במה שנוגע בינו לבין עצמו אבל לא לגרום סכנת נפשו של חברו, וכ"ש כשאינה מצוה חיובית, ומבואר בגיטין ו: דגם גורם לשפ"ד נקרא בא לידי שפי"ד.

עוד שם בהיכל הבעש"ט עמ' קע כ': "מי יימר כי לא יקום איזה גאון חסידי וימצא יישוב לכל שאלותיו כמו הגה"ק ממונקאטש או הגה"ק מקוזיגלוב שבגודל אמונתם ורגישותם למנהג או לסיפור החסידי וגו' ראו לנכון להעמידם בקרן תורה והלכה".

אך אני רואה כאן עירוב דברים של מנהגים עם סיפורים. דהגה"ק מקאזיגלוב מצינו שיישב מנהגים שנתקבלו אצל חסידים (אף שאינו נוגע לעצם החסידות, וכעין שכ' במסילת ישרים בהקדמה שיש מנהגים כהרבות מזמורי תהלים שאף שהדבר לעצמו טוב וקדוש אבל לא זהו חסידות, וכמו שהוא כסילות לומר דחסידות הוא לחטוף שיריים ולומר מזמור קז בע"ש ולשתות לחיים ולספר מעשיות, אף שיסודתם בהררי קודש והונהג אצל חסידים, מ"מ לא זהו מה שהיו צריכים ללמוד הר"ר בער והתולדות אצל הבעש"ט), אבל לא מצינו שיהיה נותן משקל לסיפורי מעשיות, כי בגער ובקאצק לא היו גורסים סיפורים.

1. ר' יודל ראזנבערג מחבר תפארת מהרא"ל כבר נודע שאינו נאמן, ואין כאן חידוש. המערכת.

שבהערה שם מבאר בהוכחות גדולות שיש חיוב תוכחה גם בדרבנן, וגם בליקוטי נפש החיים שהוא עצמו העתיק משם מבואר אח"ז דגם על דבר מגונה גרידא יש חיוב תוכחה, ואפילו אדם פשוט מישראל שאינו ת"ח או רב יש עליו חיוב תוכחה.

ודוגמא מוחשית יש להביא מזה המעשה שעוררו עליה ב' כותבים בגליון הנ"ל ושניהם לא הטריחו עצמם לפתוח ספר 'רחמי האב' לראות היאך מביא הסיפור, וע"כ המציאו סיפור חדש, וחשבו ליישב בזה את הסיפור, והעלו חרס בידם, דב'רחמי האב' מבואר שהסיפור היה בש"ק אחר חצות והר"ר אליעזר מיד בבואו נתן לו שלש סעודות, ואילו הכותב (בגליון הנ"ל ע' קע"א) כותב דלפי הנראה מהמשך הסיפור שהאורח הופיע בליל שבת ולא היה בידו לילך יותר מאלפיים אמה וכו', גם כותב הראשון (כע' קסו) כתב "מאן מוכח שלא דיבר עמו מקדושת השבת ולימד אותו שאין לשאת משא ביום השבת", ואילו היה מביט ב'רחמי האב' היה רואה שכתוב שם "ולא הזכיר כלל מענין חילול שבת" הרי לך דאף שב' הכותבים ידועים לת"ח ואנשי אמת, מ"מ בלי משים לב הסיבו סיפור המעשה באופן אחר לגמרי ממה שכתוב שם, וא"כ אין שום ראיה לומר על מעשה שסיפר אדם ת"ח שהוא אמיתי, ואם כונתם שע"כ המעשה שב'רחמי האב' אינו מדויק והיה בשינוי וע"כ דחיק ואוקמי כפי שכתבו הם, א"כ הן הן הדברים שכתבתי שמעשה המנגד להלכה צ"ל שיש איזה חסרון או הוספה, או שלהד"ם.

ועדות נאמנה שאין ליתן אומן בסיפורי מעשיות אפילו אם יהיה המספר איש אמת ואין כונתו לשקר ממ"ש ב'סיפורים נוראים' מהגאון החסיד ר' יעקב קאידנער פ"ד שהיה מחסידים הראשונים וכבר בימיו כ' שם פ"ו "קלקולי הסיפורים רבו, רובם שקר לגמרי, וגם הנשמע מאדם פרטי צריך לחקור אחריו אם הוא אינו מאותן המאמינים בכל דבר, כי איש כזה יטעה א"ע אף בחוש הראות, (ר"ל אפילו במה שראה בעצמו וכ"ש במה שרק שמע), וגם אם המספר הוא איש נבון וחכם לכלכל דבר לאשורו, צריך לחקור עוד אם הסיפור הורק מכלי אל כלי מפיות רבות, יכול להיות שישתנה הענין מכל וכל", ועי"ש שמתאר בדרך משל איך יכול להיות סיפור א' משתנה מן הקצה אל הקצה כשהורק מכלי אל כלי, אף בלי שיכין א' מהם לשקר.

ועי' עוד בהקדמת נטע שעשועים עה"ת, שכ' נכדו, דלכן לא הביא ממנו סיפורים אפילו מה שמקובל בידו כיון שרוב הסיפורים נשתבשו, ובקובץ עץ חיים באבוב ח"ג ג"כ כ' בענין מעשה המפורסם

פט"ז-ב) דהכותב אגדתא אין לו חלק לעזה"ב, והדורשה הוא בשמתא והשומעה אינו מקבל שכר, קאי על אלו המעשיות האמורה מפי קדושי עליון אך נאמרו בדרך משתעי במילי דחכמתא וצריכין לימוד היטב ואיש בער לא ידע זאת ומי שמספרם ומפרסמם ומדפיסם טרם ינפה אותם ב"ג מיני נפה מה ראוי לספר ולגלות להמון עם, ומכשיל בדברים הגורמים העדר האמונה והירוס הדת אין לו חלק לעזה"ב עכת"ד.

ה) בד"ת (ה-ט) הביא דיש שמזייפים מעשיות כדי להצדיק עצמו בהתנהגותו שישן הרבה ואינו קם באשמורת ע"כ מזייף וממציא מעשה שהבעש"ט ג"כ קם במאוחר וכיו"ב, (וכ"כ הגה"צ מטעמעשוואר ז"ל בהקדמת גדולת יהושע דיש הרבה אנשים המספרים מעשיות מצדיקים וכל מגמתם להביא ראיה לחפות על מעשיהם, ותולים עצמם באילן גדול, ורוצים לעשות רושם כאילו הם צועדים בדרכיהם, ותולים עליהם בוקי סרוקי בדברים שהם היו מוסרים נפשם עבור זה, וע"ז אמרו חכמים הזהרו בדבריכם וכו' וישתו תלמידים הבאים אחריכם וימותו, ע"כ דבר קשה מאד להדפיס ולפרסם מעשי צדיקים וצריכים בזה זהירות יתירה בדברים שאין מגלין אלא לצנועין, שלא יכשלו בה המוני ופשוטי עם אשר מקלם יגיד לחפש אחרי קולות עכ"ד ועי"ש בדבריו הנכונים).

גם הוכיח שם בד"ת בראיות חזקות ומוצקות כברזל שהספר פאר יצחק (זידיטשוב) הוא מזויף מתוכו, וכותב דברים נגד המציאות וההלכה.

ומש"ש בהיכל עמ' קעא, דלכן לא הוצרך אבי הבעש"ט להוכיח את העני עבדו חילול שבת בפרהסיא "דאינו מוכרח שלפי הלכות תוכחה אנו מחוייבים לזעום ולבדוק בציציות של כל ארחי ופרחי" כ' כמה תיבות שאינם נוגעים להענין, (א "לזעום", שלא היה המדובר מזה כלל, כי לא היינו דנין רק ממצות תוכחה, לא מלזעום, ב) "לבדוק ציציות", שלא זהו הנידון, כי פשוט שגם האדם עצמו הלובש הציציות אינו מחוייב לבדוק רק בבוקר בעת העטיפה כמבואר בשו"ע או"ח ח, ג) "של כל ארחי פרחי", ואיני יודע מקור לזה שיהיה נפ"מ במצות תוכחה בין איש ישראל שהוא ארחי פרחי ובין עשיר היושב בהיכלי שן, ומובן מעצמו שבכלל לא תשא עליו חטא הוא שלא להוכיח בזעם ולדבר רכות כי דברי חכמים בנחת נשמעים, חוץ במי שכבר הוכיחו אותו בדברים רכים כמ"פ ואינו שומע צריך להוכיחו בקשות כמבואר בשו"ע, וכמובן הכל לפי הענין והמצב.

ומ"ש ממהרש"ם דאין תוכחה בדרבנן, נעלם ממנו

חלושים וחולים והותר להם עפ"י ההלכה או שאר טעמים גבוהים שלא שייך אצל המון עם, כמו שהאר"י בהקדמת 'מנחת אלימלך' עה"ת, ועוד הרבה ספרים כהמלוקט ב'ישראל והזמנים'.

(ג) בסקווער מקובל שאם יש אנשים שלא אמרו ההפטורה בד' פרשיות צריך להוציא עוה"פ ס"ת ולקרוא מענין היום כדי לומר ההפטורה, ופעם היה הה"צ מגארליץ בסקווער ושמע מזה או ראה מתנהגים כן, צחק ואמר אני אספר לכם מהיכן נשתרבה המנהג, אני הייתי אז בחור בבעלזא שיצאו הרבה אנשים אצל קריה"ת, ואני בתוכם וכשחזרתי שאל אותי הה"ק מהרי"ד מבעלזא היכן הייתי בשעת הקריאה אמרתי בחוץ, שאל אם היו עוד הרבה אנשים בחוץ, אמרתי כן, אז אמר הרי גם ההפטורה לא שמעו, א"כ יעשו מנין לעצמם ליצא קריה"ת וההפטורה (שמעתי מר' יחיאל טויבר ששמע מהה"צ הנ"ל).

(ד) ידוע שחסידי סטרעליסק היה להן מנהג לעשות נקב בטליתים במקום תפלין של ראש שיכלוט לחוץ ונשתרבה המנהג מחמת שהרה"ק מסטרעליסק היה עני ולא היו לו מעות לקנות טלית חדש ומרוב יושן נעשה שם נקב והיה בולט הש"ר לחוץ, וזקני הה"צ מווייצען היה אומר שמה שנשתרבה בבאבוב להשיט הטלית על האוזן היה משום שהקדושת ציון לא היה שומע היטב ורצה לשמוע חזרת הש"ץ ע"כ שם הטלית על אזנו.

(ה) הרה"ק מצאנז היה אוכל בשבת דגים חמוצים ואח"כ מתוקים, והה"ק משינאווא בשבת ראשונה אחר פטירתו שינה ואכל מקודם המתוקים, וסברו שהוא א' מהדברים שהיה נראה לעיני אדם כאילו חולק על אביו, עד שהסביר שמה שאביו היה אוכל מקודם החמוצים לפי שבמקומות שהיה בצעירותו לא היה שכיח דגים בכל שבוע והוצרכו להחמיצם לקיום וכיון שזה היה תדיר היה אוכלם מקודם וכשהיו גם מתוקים אכלם אחריהם, משא"כ אצלנו ששכיח תמיד דגים למה לא נאכל מקודם המתוקים (דרכי חיים).

(ו) בהרבה מקומות מזמרים 'דרור יקרא' יחד עם 'שבת היום', וזה נובע ממה שהה"ק מצאנז הי"ל פעם תרעומות על המזמר הקבוע שהיה מזמר שבת היום לפי שלא ציית לדין תורה, ע"כ אמר להמזמר דרור יקרא שחושב שדרור יקרא ושבבת היום הולך ביחד (ובאמת הם משני מחברים שונים, רק כנראה לא רצה לבייש בפרהסיא את המזמר הקבוע וע"כ אמר תי' זו), וע"ז אמרו משנה ראשונה לא זזה ממקומה.

מאופן חיבור המנחת חינוך היאך נשתבש לגמרי עד שאינו מובן.

גם המעשה שהבאתי בגליון יח מ'סיפורי יעקב' שהבעש"ט אמר לא' שיגנוב רק מעשירים, בסיפורים נוראים מהגאון ר' יעקב קאידנער פ"ז מביא סיפור זה בשינויים גדולים ע"ש הרה"ק מקאזניץ, וכפי מה שהובא שם קצת מיושב ע"ש שהביאו ממקור מוסמך מאד, הרי לך עוד דוגמא היאך יש סתירות משמעות במעשיות שונות.

ופעם נשאל הגה"ק מסאטמאר למה דרכו להכחיש מעשיות אף שיש להם מקור מוסמך, ולא ענה כלום, רק תחת זה התחיל לספר סיפור נפלא ואח"כ ביקש מהשומעים שיחזרו ויספרו הסיפור כפי ששמעו ממנו והיו שם איזה מספרים והראה לכל א' היאך סיפרו הסיפור בשינויים אף שרק עכשיו שמעו המעשה, וכ"ש שברבות השנים ואנשים המקבלים זה מזה משתנים פני הדברים. וכבר הבאתי כע"ז בגליון י"ח בשם הגה"ק מנעסכ"ז. הרי מבואר מזה דעת הרבה מגדולי אדמו"רי החסידות שלא ליתן אומן בסיפורי מעשיות.

ובהגדה מבית לוי בריסק (ע' קכא) כ' בשם הגרי"ז על הפיסקא חכם מה הוא אומר, לפרש הפסוק (תהלים יט ח) עדות ה' נאמנה מחכימת פתי, דכתיב (משלי יד טו) פתי יאמין לכל דבר, ולז"א דרך עדות ה' דהיינו סיפורי מעשיות שבתורה היא אמת ושאר דברים אין צריך להאמין בהם והמאמין הוא פתי, וזהו מחכימת פתי שאם לא יאמין רק מה שמעידה תורה אז לא יקרא פתי.

ולא רק בסיפורי מעשיות שלט הזיוף אלא גם בהרבה מנהגי חסידות שהונהג מחמת איזה טעם ובאופנים מיוחדות, ונשתרבה המנהג בטעות גם היכא דלא שייך הטעם. ואציין לדוגמא:

(א) ברכת 'המפיל', שהרבה חסידים אין אומרים מחמת שהרביים לא אמרו, ולמעשה ה' טעמם לפי שלא הלכו לישון מעולם לפני חצות (שלדיעה א' אין לומר המפיל עפ"י קבלה אחר חצות) או לפני עלות השחר, וכעדות הרה"ג ר' משה גרינבערג ששאל את האדמו"ר מרחמיסטריווקא ע"ז וא"ל ששאל לחותנו הרה"ק מסקווירא וענה לו וכי מי הולך לישון לפני חצות, ולמעשה אין אומרים החסידים המפיל אפילו הולכים לישון לפני חצות, ואפילו אין נוהגים עפ"י קבלה בשאר ענינים. ועי' תשובת מהרש"ג ח"ד.

(ב) תפלה לאחר זמנה, שנשתרבה אצל חסידים כהיתר גמור בו בזמן שכל גדולי החסידים צוותו שאין זה היתר לסתם בני אדם כי הצדיקים היו

איך צדיקים היו יכולים להתפלל אחר הזמן עי"ש), וממה שלא הזכירוהו אף א' מהציבור והניחוהו לגמור כל ההלל, ובודאי היו שם ת"ח ויראי ה', נראה דאימת רבם היתה אצלם גדולה כ"כ עד שלא היה אפשרי להם להזכירו, וצ"ע.

נחום אברהם

מאנסי

על המלבי"ם והרה"ק מזידנא

כבוד מערכת הקובץ היכל הבעש"ט

ראיתי בגליון י"ט עמ' קנג מה שכתב הרב מרדכי געלערנטער נ"י אודות היחס של הגאון המלבי"ם זצ"ל לעדת החסידים.

ומצאתי לנכון להעתיק בענין זה קטע מתוך מאמרו של הרב אברהם גינצלער ז"ל מקראקא (תלמיד אא"ז הגה"ק בעל קול אריה זצ"ל) על המלבי"ם, בירחון "אוצר החיים" שנה ר', תשרי תר"ץ, וז"ל:

"הנני נשבע בחי עולמים כי בעת למדתי בישיבת דודי מורי הגאון החסיד האמתי הצדיק מוהר"ר אברהם יהודא הכהן זי"ע בהיותו עוד בעיר מאדא בשנת תר"י - כי ראיתי את ששון לבו ועצמת שמחתו בעת אשר זכה להשיג את הספר "ארצות החיים" להגאון (מלבי"ם) ז"ל על או"ח, ולא זו מחיקו כל הימים. ובכלל לא פסק פיהו מלהגיד בשבחו של אותו גאון וצדיק כל הימים... העיד עליו כי הוא קדוש וטהור ואיש מופת לישראל... אף הוא [הקול אריה] קבלה היתה בידו, כי בעת היותו [המלבי"ם] חתן גביר אחד סמוך לבראדי אברך בן י"ח שנים, הי' רגיל להתאבק בבית מדרשו של רבינו הקדוש [העטרת צבין] זצ"ל מזידיטשוב ויסמכוהו ללמוד חכמת הקבלה. וישב סגור ומסוגר בחדר אפל שנה ומחצה עדי השלים את הספה"ק העץ ופרי עץ החיים וכל כתבי האר"י ז"ל לה"ה". עכ"ל.

ואסיים בברכה תזכו גם הלאה להפיץ מעיינות החסידות חוצה ולקרב בזה ביאת גוא"צ בב"א.

נפתלי עהרענרייך

בהרה"ג ממאד שליט"א

על תולדות אדמו"ר מהרי"נ מניעזין

לכבוד מערכת היכל הבעש"ט

רציתי להעיר על מה שכתב הרב עמרם בלוי בגליון האחרון - תמוז תשס"ז, בקשר לאדמו"ר מהרי"נ מניעזין.

(ז) בסאטמאר היה ידוע שהרה"ק מסאטמאר אינו אוכל דגים בפסח, עד לאחר כמה שנים ששאלו אותו ע"ז ענה שאין זה מצידו רק שהרבנית מורגלת כך מבית אביה, ובאמת בשנים קדמוניות בזיווג ראשון שלו היה אוכל דגים כיון שהרבנית הראשונה היתה רגילה מבית אביה בדגים לפסח.

(ח) וגם אין ראיה שכל דבר שנעשה בפני הצדיק שזה היה בהסכמתו כי לפעמים מרוב דביקותו לא ראה ולא הרגיש מהנעשה בפניו, וכמ"ש בס' מפייהם זמפי כתבם' ע' רנב, שהקדו"ט הוריד הי' דברות והאריות שעל שער בית המדרש בסיגעט, אף שה"יטב לב' היה שם אב"ד הרבה שנים, כי אמר שמרוב דביקותו לא ראה אותם מעולם, וכן אמר לי כ"ק מו"ח הגה"צ ממאנטאוידעיא שליט"א, שפעם עורר על מנורה של ז' קנים שהיתה עומדת על עמוד הש"ץ זה כמה שנים, ואמרו לו שכיון שהרבי (מרן מסאטמאר זי"ע) מתפלל כאן לפני העמוד ומניחו כך ש"מ דס"ל דמותו, ושאל את מרן מסאטמאר ע"ז ונתפלא ע"ז ואמר שמעולם לא הרגיש בזה ובודאי יש להסירו משם כהלכה, וגם בשו"ת 'דברי יואל' יש תשובה אודות זה להה"צ משטראסבורג דאסור לעשות כן, ומבאר כן גם בדעת הזוהר עי"ש. וכן מבואר ב'צמח ה' לצב"י פ' נח שצדיקים מחמת רוב דביקותם אין מרגישים לפעמים לעשות המצוה בדיקדוק, וכמ"ש גם בערוגה"ב פ' פנחס.

כלל העולה הוא שהשו"ע והפוסקים ומנהגים שנקבעו עפ"י הצדיקים בעצמם בודאות הם הקובעים אצלינו, לא סיפורי מעשיות ולא מנהגים שנשתרבו בטעות ומפי שמועות פורחות אף שכבר הונהג כמה דורות, וכמו שלא יתכן לומר שמנהג חסידות הוא לתפוס תמונות מהרבי, אף שכבר הונהג כן, (וכעין מה שנודע לאחרונה שהתמונה של הח"ח שהיה נפוץ לאלפים ורבבות הוא מזוייף ואין זה צורתו כלל, אף שעדיין היו חיים אתנו הרבה תלמידים של הח"ח ואמרו שאין זה תמונתו לא היה קולם נשמע, וכן תמונת הבעש"ט שנודע שאינה שלו).

ואגב יש להעיר במ"ש בדברי תורה (ח-לו) שהרה"ק ר' משה לייב מסאטוב בא פעם לביהמ"ד בפ' בא ואמר הלל עם ברכה לפי שהרגיש אז הארה דפסח, וצ"ע אין מתאים זה עם ההלכה שלא יהיה ברכה לבטלה, ואף אם נאמר שהיה אנוס בדבר כי היה סבור באמת שהוא פסח, מ"מ אין נסתבב לצדיק כזה מכשול בברכה לבטלה, וצ"ל דצדיקים הם למעלה מהזמן ונמשך אליו ימי הפסח ובאמת היה אצלו אז כמו פסח ע"כ גם להלכה היה רשאי לעשות כן וצ"ע (ויש לצרף כאן מ"ש ב'ארץ צבי' להסביר

הוא כותב: "כשהגיע לפרקו שדכו אביו עם נכדת אדמו"ר האמצעי, מרת פריידא בת רבי יקותיאל זלמן חתנו, אך היא לא האריכה ימים ונפטרה אחרי הנישואין.¹²³⁴⁵⁶⁷ בזיווג שני שדכו אביו עם מרת חנה חשא בת הרב החסיד ר' מנחם נחום בנו של אדמו"ר האמצעי".

כנראה שלא דק בענין זה, כי הרי מהזיווג הראשון נולדו למהרי"ן חמשה ילדים! הרי שלא מיד אחרי הנישואין היא נפטרה.

גם מה שמביא שאדמו"ר הצ"צ דן באחת מתשובותיו בצוואת ר"י החסיד שלא יתחתן אדם ב' פעמים עם חברו, בן ובת - בת ובן, ומביא שהצ"צ כתב: "ואני שדכתי את בני המופלג ישראל נח נ"י עם בת גיסי אעפ"י שכבר שדכתי לבן גיסי וכו'". בכך הוא נמשך אחרי ה"בית רבי", ומסיק שגיסו המדובר של הצ"צ הוא רבי מנחם נחום בן אדמו"ר האמצעי. אבל יש לומר, בדרך אפשר, שכוונת הצ"צ היא לגיסו רבי יקותיאל זלמן, חתנו של אדמו"ר האמצעי, שבנו ר' לוי יצחק היה חתנו של הצ"צ, ומדובר כאן בזיווג הראשון של המהרי"ן, שהיתה בתו של ר' יקותיאל זלמן.

גם יש להעיר בקשר לשם אשתו של המהרי"ן בזיווג ראשון - מרת פריידא. הדבר צריך בירור, כי הרי בנו (שהוא לכאורה מזיווג ראשון) רבי אברהם שניאורסאהן (חותנו של אדמו"ר מוהרי"צ), חותם את שמו "אברהם בן נחמה דינה" (צילום חתימת שמו ושם אמו מופיע בספר "קיצור תולדות חב"ד", עמ' 153), וכך גם מובא ב"הקריאה והקדושה". וצריך עיון מהמובא בכמה מקומות ששמה היה פריידא!

אך לאור האמור לעיל, נראה לומר שלמהרי"ן היו שלשה זיווגים: הראשונה מרת פריידא, בת ר' יקותיאל זלמן, השניה מרת נחמה דינה, שהרה"ק ר' אברהם שניאורסאהן היה בנה, והשלישית חנה חשא, בת הרה"ק ר' מנחם נחום. ועצ"ע.

יוסף יצחק קמינצקי

מח"ס "ימי חב"ד", כפר חב"ד

שמג), ובדרושי אדמו"ר הרש"ב (ד"ה וביום שמחתכם תרנ"ו וד"ה מן המיצר תרע"ח, ובאריכות בהמשך תער"ב ח"ב פרק תיח, ועוד), כיצד ארבעת המדרגות הכלליות שבהמשכת האור האלקי הנרמזים בד' אותיות שם הוי', שענינם "צמצום (יו"ד) התפשטות (ה') המשכה (ו') התפשטות (ה')", מוסברים במשל מהשפעת השכל מרב לתלמיד, שבתחילה מצמצם את הדבר שכל וכו'.

וראיתי בס' פלח הרימון להרה"ק ר' הלל מפאריטש תלמיד אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הצ"צ, שכתב (פלח הרימון שמות ע' קצו. פלח הרימון ויקרא ע' תמז) "וכמבואר בשם הרה"מ נ"ע שיש שם הוי' בהשפעת הרב לתלמיד כו' וד"ל", ולכאורה הכוונה למשל דידן.

בפלח הרימון ויקרא שם ציין המהדיר, הרה"ח רא"ז פיקרסקי שי', לב' מקומות בכתבי הרב המגיד שלפנינו שם מבואר ענין ד' אותיות שם הוי', לקוטי אמרים סקס"ו ואור תורה ר"פ בלק. אבל בב' המקומות הללו לא הובא משל של רב ותלמיד אלא מדובר על השפעת תענוג ממשיע למקבל.

ולכאורה זה מחזק את דברי הרנ"ג שיש מסורות שהגיעו לחסידות חב"ד מהרב המגיד שאין להם מקורות אחרים, ולא עוד אלא שדברים אלה הם יסודי חסידות חב"ד.

משה חרימון

מקור התואר "נוטער איד" של הצ"צ על בנו מהרי"ל

בגליון הקודם (עמוד קסח) שאל הרב מ"ר על מה שהבאתי במאמרי על המהרי"ל מקאפוסט בשם הצמח צדק (גליון טז עמוד קנו) שמכנה את בנו "מיין גוטער איד". במאמרי שם נשמט בטעות המקור, והוא בליקוטי סיפורים (פרלוב) עמ' קלג לפי המהדורה הראשונה.

עמרם כלוי

הפירוש על 'העושר והכבוד מלפניך' שנאמר באמצע התפלה

בגליון טז עמ' קי בזכרונות הרב יעקב לנדא הביא שם מה ששמע הגביר הר"י ברלין בשם ה"ישמח משה" שאמר בעת תפלתו, העושר והכבוד מלפניך – העושר והכבוד שלי הוא זה שאני עומד לפניך.

יש להעיר שכך מבואר ב'אבן שתיה' (חיברו ר' יעקב כהנא. בעריכת הגאון רבי חיים ישכר גראס

תורת חב"ד בתורת המגיד

בגליון ז האריך הרנ"ג להוכיח כיצד הרבה ענינים יסודיים בתורת חסידות חב"ד מקורם במסורות מהרב המגיד ממעזריטש.

ויש להעיר, שאחד המשלים הנפוצים ביותר בתורת חב"ד על עניני המשכת האור האלקי הוא משל מרב ותלמיד. כך מצינו בביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי (עו, ד) והצמח צדק (ביאורי הזהר ח"א ע'

(ב) יש לציין, שכמה דברים אודות יחסו לחסידות מופיעים בספר המלבים חייו ופעליו מאת הרב משה מאיר ישר [מתלמידי החפץ חיים], ירושלים תש"מ, בלי ציון ברור למקורותיו. ואעתיק כאן כמה מהם:

בח"א עמ' כ' הוא כותב, אחרי שחזר המלבי"ם מזידיטשוב: פנה אליו אחד ושאלו "ר' מאיר ליבוש שמענו שהתאבדת בעפר רגליו של הרבי מזידיטשוב, אמור נא לנו איזה דבר תורה ששמעת בבית מדרשו" והמלבי"ם נאות לבקשתו ואמר בשם רבו:

"הנה ידוע שהאדם הוא מיזוג של גוף ונשמה הבאים כאחד ומשנה חשיבות הוא לאדם כשהוא דואג לטובת שניהם כשיהודי בא לפני הצדיק ומבקש לפניו על בריאות הגוף וצרכי הפרנסה אותה שעה שואלת גם הנשמה שלו עצה בענינים שלה אלא שהגוף מדבר בקול רם והנשמה משמיעה שיחתה בלחש והצדיק צריך בתשובתו בלשון הנשמעת לשתי פנים הן בעסקי הגוף והן בעסקי הנפש וזה מ"ש בכרייתא של מסכת אבות שנו חכמים בלשון המשנה ברוך שבחר בהם ובמשנתם" רצונם לומר כי החכמים היו שונים דבריהם תמיד בלשון משנה היינו בלשון כפולה לגוף בלשונו ולנשמה כלשונו ולשניהם בדיבור אחד".

עוד שם בעמ' קכח מביא מדברים שאמר בדרשה פומבית בשם הרה"ק מזידיטשוב בלי לציין מקורו: "בעת שהטיף מוסר לפני הציבור... אמר... מקובלני מאת מורי ורבי (האדמו"ר מזידיטשוב) שאמר בשם הבעל שם טוב זצ"ל עה"פ אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם, אם מוצאים אנחנו אנשים אשמים בעם בתוך הקהל אז עלינו לדעת כי בודאי נכשל בעון הזה כה"ג המשיח – ובזמנינו הוא רב הקהל במעשה דבור או במחשבה ושהוא גרם עי"ז לאשמת העם".

[אולם עיין בבעש"ט עה"ת עה"פ שם שמביא מן ה'תולדות' בהעלותך בשם מורי הבעש"ט פי' הפוך על פסוק זה, שחטא העם גורם שכהן המשיח יחטא ועי"ש ציוני].

עיין שם גם בעמ' צח שבשעה שהוצעה לו הרבנות באוהעל התנגדו לזה החסידים, ובעקבות ההתנגדות כתב בשנת תרנ"ד ר' אברהם גינצלער מקראקא מי שהי' יליד אוהעל, מכתב הגנה על המלבי"ם מנקודת ראות חסידית:

"עדים כל אחינו יושבי ארץ מולדתי אונגארן כי כל ימי גדלתי בין החסידים מימי הצדיקים הקדושים מסאנו וזידיטשוב וליסקא זי"ע שתיתי על כבוד חסידי עיר ערש ילדותי אוהעל נלחמתי בכל עוז וגם

ממונקאטש, פרק ה, מהדורת מכון פרי הארץ תשנ"ד עמ' סו) על הרה"ק רבי קאפיל חסיד, מהחבריא קדישא של הבעש"ט ואבי הרה"ק רבי חיים מקוסוב: "ר' יעקב קאפיל חסיד הפסיק פעם באמצע תפילת ויברך דוד ואמר והעושר והכבוד מלפניך, דאס איז מיין כבוד און מיין עשירות וואס איך בין זוכה אז איך דאוויין פאר דיר".

ולגבי מה שהעירו על צדיקים שנהגו להתבטאות באידיש באמצע התפלה, עיין שם שכך הי' נוהג הרה"ק רבי חיים מקוסוב לעתים תכופות.

על צדיקי פולין שקיבלו תורה מה'מגן אבות' מקאפוסט

בגליון יז כתב הרב עמרם בלוי בידי האמונות את תולדות ימי חייו של האדמו"ר הרה"ק רבי שלמה זלמן מקאפוסט בעל מגן אבות. בפרק 'שמע שלמה' כתב על השפעתו על אדמו"רי וחסידי פולין. ויש להעיר על דמות נוספת שנמשכה בחבלי עבותות השפעת הרה"ק הנ"ל, והוא הרה"ק רבי יהושע העשיל ליינער מראדזין בן ה'בית יעקב' מראדזין ואחי בעל התכלת הרה"ק רבי גרשון חנוך העניך. וכה כותב בנו רבי חיים שמחה ליינער בקונטרס 'דור ישרים' (בילגורייא תרפ"ה) עמ' עב:

"פעם אחת הי' בצוותא תדא עם הרה"ק ר' זלמן ז"ל מקאפוסטא בן הרב הג' הק' מנחם מענדל ז"ל בעל שו"ת צמח צדק [נמנבן שטעות היא, והכוונה שהי' נכדו. נ.ג.]. ונקשר ביניהם אהבה ושלום אין קץ עד שהר"ז אמר לשמשו שבאם יבוא מו"ר ז"ל לביתו יכניסו תיכף לחדרו בלי שום התמהמהות ורשיון כי לכבוד גדול ועונג יחשב לו אם בא לביתו כי הוא ידע להוקיר רב ערכו וחכמתו".

נחום גרינוואלד

על המלבי"ם

יש להשלים כאן כמה דברים במאמרי על המלבי"ם והחסידות.

(א) ב'מאמר מרדכי' להרה"צ ר' מרדכי סלונים (עמ' תצה מהדורה חדשה) על המלבי"ם: "כשהגיע אל הס"ק מסלאנים [הרה"ק רבי אברהם בעל 'יסוד העבודה'] ספרו תרי"ג כללים על סדר ויקרא נענה ואמר שחיבור כזה אי אפשר לעשות אם לא על ידי רוח הקודש".

עוד שם: "מרן ז"ל הקפיד שלא יקרוהו מלבי"ם שאיז זה לפי כבודו אלא יש לקרותו רבי מלבי"ם".

תהא זו לומר שכל חסידי קוצק היו מעורבים במחלוקת זו זקני החסיד רבי יעקב קניג היה מחסידי קוצק החשובים... וכמוהו עוד רבים... נזהרו שלא לפגוע בהגה קל במלבי"ם..."

מדרכי געלערנמער

הערה על "חסידות מבוארת"

לכבוד "היכל הבעש"ט"

מצו"ב הערה על "חסידות מבוארת"

במאמר "אני לדודי" בתחילתו כתוב: "רק שצריך תחלה לעזור את האהבה ויראה על ידי אתערותא דלתתא שהיא באלול. והנה נודע שבאלול הוא זמן התגלות י"ג מדות הרחמים וכו' משל למלך וכו' (המשל ד"מלך בשדה)".

ולענ"ד קישור הדברים כאן הוא כדלקמן: יש כאן קושיא (סמוי), דלעיל כתב רבינו "כי יראת ה' ואהבתו אינו עשוי כו' מכח עצמו כו'".

והרי מדברי רבינו שם מבואר שאין ביכולת האדם להתעורר מצד עצמו באהוי"ר (ורק צריך שיבוא גילוי אהוי"ר מלמעלה, ושזה נמשך בר"ה דוקא), ואם כן האין אומר מיד אחרי זה שבאלול הוא הזמן של התעוררות האדם באהוי"ר.

— וב"חסידות מבוארת" הרגישו בזה וכתבו שבאמת אינו אהוי"ר אלו אמיתיות —

ולענ"ד על זה בא ביאור רבינו שבאלול הוא זמן התגלות י"ג מדות הרחמים והמשל דמלך בשדה, לומר, שיש כאן ענין שלמעלה מהסדר דקדושה, דהגם שבדרך כלל אין האדם יכול לבד להתעורר באהוי"ר — אלול שאני.

ונראה, שהדברים מפורשים במאמר אני לדודי תשמ"ו לכ"ק אדמו"ר זי"ע (בתחילתו), ושם כתב: הגם שענינו של חודש אלול הוא ההתעוררות מלמטה, מ"מ צ"ל על זה התעוררות ונתינת כח מלמעלה. וזהו מה שמבאר בהמשך הדרוש, שבחודש אלול הוא זמן התגלות י"ג מדות הרחמים, עכ"ל.ק.

ואסיים בברכה

הרב יעקב היילפרין

ירושלים

היום פה בעיר אלקים זאת המלאה תורה וחסידות כמים לים מכסים נכבד שמי בקהל כל מיני החסידים הנמצאים פה... והנני מוכן למסור נפשי וחיי בעד קוצו של יוד ממדות החסידות... ואולם לעשות שקר בנפשי להכחיש מציאות נוגה השמש ביום בהיר — חלילה לי - ומה אנכי קצוץ כנפים רמה ותולעה להגיד לאדם גדול ישרו והן לא יאמינו לכל האותות והמופתים — דשבשתא כיון דעל על — ומים רבים לא יוכלו לכבוס את הנגע אשר בקירות בית ישראל". ועיין שם שמאריך בהמשך בגדלות המלבי"ם עיי"ש.

(ג) בספר זכרונות לר"י מזהה (ח"ג עמ' קיא) מתאר, שבשעה שהי' המלבי"ם לרבה של מאהליב, הרי החסידים הם שעמדו לצידו: אחרי הדרשה הראשונה נבראו לו מליצי יושר ומעריצים ומקדשים בין החסידים, ומעשה שהיה כך היה:

אחרי פטירת הרב אב"ד רבי מאיר [ברלין] התחילו החסידים להתארגן ולבקש מאת ראשי הקהילה להרשות להם לקבל להם מו"ץ בפני עצמם ומשכרותו תנתן לו מקופת הקהל. אבל בקשתם זאת לא ניתנה להם ובשעה שקרה המקרה עם מלבי"ם מצאו בו את שאהבה נפשם ופה אחד הכתירוהו ל"רבי" ושמתו שמחת נצחון: הקב"ה ראה בעניים ובמקום מו"ץ שלחם להם את הרב אב"ד העיר כרוחם וכלבבם וכמעט בשעה הראשונה לאחר הדרשה [הראשונה] כבר התלחשו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כי החסידים הם על צד המלבים".

ושם (בעמ' קטז) מתאר בארוכה שבשעה שמתנגדי העיר פעלו לגרשו באמצעות הממשלה הרי החסידים עמדו לצדו ובמיוחד "התעורר ראש עשירי החסידים ר' שלמה שמרלינג שהיה קבלן נודע לתהילה בחוגי השלטונות", והוא שהתייצב לבדו לפני חוגי השלטון ופעל שיישאר שם ואף היקצה לו אחד מבתי עיין שם.

(ד) בספר 'לינטשיץ', בעריכת הרב יצחק פרנקל, מתאר את המחלוקת נגד המלבי"ם שנטלו בה חלק חסידי קוצק שבעיר. ראה שם עמ' 98: "החסידים מצאו בו פגם על שלבושו היה שלא כלבושם של רבני פולין... בלינטשיץ היה חסיד אחד מחסידי קוצק המפורסמים חסיד ופרוש... גם חסיד זה יצא מדעתו מפני שהיה מעורב במחלוקת המלבי"ם... אולם טעות